

Jan Krukowski

Kazimierz Franciszek Stęplowski o nauczaniu historii

W II poł. XVIII w. historia staje się przedmiotem nauczania w wielu typach polskich szkół. Od początku XVII w. jest przedmiotem nauczania w średnim szkolnictwie protestanckim¹. Od jesieni 1739 r. historia usamodzielniała się jako przedmiot nauczania w kolegiach jezuickich w Polsce, do wszystkich szkół jezuickich jako przedmiot weszła w latach 50. XVIII w.² Jej rolę jako przedmiotu nauczania określił Stanisław Konarski³. Uczono jej w Collegium Nobilium, a po 1755 r. we wszystkich kolegiach pijarskich⁴. Odrębnym przedmiotem nauczania, któremu przypisano szczególne znaczenie, była historia w Szkole Rycerskiej założonej przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego⁵. W 1745 r. starania o reformę Akademii Zamojskiej podjął Tomasz Zamoyski. Andrzej Stanisław Załuski w liście do Tomasza Zamoyskiego przedstawił swój pogląd na temat reformy, stanu wiedzy, roli nauki. Chciał aby w Akademii Zamojskiej nauczano historii i geografii. Na ten temat napisał: „O historii, geografii, chronologii, których pożytek jawny jest każdemu, zapominać się nie godzi”⁶. A.S. Załuski opowiedział się za praktycznym programem studiów w Akademii Zamojskiej.

¹ L. Mokrzejcki, *Wokół staropolskiej nauki i oświaty*, Gdańsk 2001, s. 365 i n.

² S. Bednarski, *Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce*, Kraków 1933, s. 144; L. Mokrzejcki, K. Puchowski, *Pierwsi nauczyciele historii w szkolnictwie staropolskim*, [w:] *Nauczyciel historii. Ku nowej formacji dydaktycznej*, pod red. M. Kujawskiej, Poznań 1996, s. 13–14; K. Puchowski, *Nauczanie historii w polskich kolegiach jezuickich (1565–1773). Zarys problematyki*, [w:] *Jezuici a kultura polska*, pod red. L. Grzebień, S. Obirka, Kraków 1993, s. 288, 290, 293.

³ Np. R. Ilnicka-Miduchowa, *Historia jako przedmiot nauczania w reformie szkolnej Stanisława Konarskiego w świetle „Ordynacji”*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie, z. 26. Prace Historyczne III”, Kraków 1967, s. 161–171.

⁴ *Ordynacje wizytacji apostolskiej dla polskiej prowincji Szkół Pobożnych*, [w:] S. Konarski, *Pisma pedagogiczne*, wstępem i objaśnieniami opatrzył Ł. Kurdybacha, Wrocław 1959, s. 62 i n.

⁵ K. Mrozowska, *Szkoła Rycerska Stanisława Augusta Poniatowskiego*, Wrocław 1961, s. 78–85.

⁶ Cyt. za: B. Suchodolski, *Nauka polska w okresie Oświecenia*, Warszawa 1953, s. 176.

W Krakowie nie było publicznego kolegium jezuickiego, po reformie S. Konarskiego rozwinęło się kolegium pijarskie⁷. W II poł. XVIII w. próbowano reformować Szkoły Nowodworskie, szkołę średnią, wzorcową kolonię akademicką. Pierwsze objawy nowych prądów, które dotarły do Szkół Nowodworskich dostrzegamy przed połową XVIII w., kiedy to do nauki geografii w klasie retoryki wprowadzono mapy i globusy⁸. W początkach II poł. XVIII w. w nauczaniu geografii korzystano ze środków poglądowych – map i globusu, a posiadanie takiej umiejętności przez uczniów potwierdza urządzony w 1759 r. popis uczniowski pod kierunkiem profesora Józefa Putanowicza⁹. Mniejszy nacisk położono na nauczanie historii, mimo że jej naukę zaczynano w klasie pierwszej gramatyki, ale nauczano jej w sposób tradycyjny, bo zaczynano od dziejów biblijnych¹⁰.

W 1762 r. wyszły dwa projekty naprawy Szkół Nowodworskich, których autorami byli Kazimierz Franciszek Stęplowski, długoletni nauczyciel Szkół, i prawnik Stanisław Mamczyński, a inicjatorem tego przedsięwzięcia był biskup krakowski Kajetan Sołtyk¹¹. K.F. Stęplowski w krótkim, jednostronicowym, liczącym zaledwie 11 punktów projekcie ograniczył lekturę poetów łacińskich na korzyść rozszerzenia nauki historii, która w dwóch niższych klasach powinna być wykładana w języku ojczystym¹². S. Mamczyński domagał się nie tylko nauczania historii, ale też geografii i nauki obywatelskiej. Do wprowadzania zmian zabrano się już w styczniu 1763 r. od uchwały Uniwersytetu Krakowskiego, kierowanego wtedy przez K.F. Stęplowskiego, o przeprowadzeniu szczegółowej wizyty młodzieży uczącej się w szkołach parafialnych, jak i w Szkołach Nowodworskich pod względem religijnym, naukowym i obyczajowym¹³. Wytypowani przez Uniwersytet czterej wizytatorzy otrzymali specjalną instrukcję¹⁴. Kolejny pomysł reformy Szkół Nowodworskich pojawił się w 1768 r. W dniu 14 marca tego roku wybrano komisję złożoną z 11 najwybitniejszych profesorów Uniwersytetu na czele z rektorem Jakubem Marciszowskim dla opracowania wniosków w sprawie reformy Szkół Nowodworskich, zwłaszcza klasy retoryki¹⁵. W składzie komisji znaleźli się Anto-

⁷ Publiczne kolegium jezuickie zamknięte zostało w 1634 r., mogli w nim studiować jedynie jezuici.

⁸ Informacja z 1746 r. Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej: AUJ) w Krakowie, rkps 111, s. 752.

⁹ H. Barycz, *Historia Szkół Nowodworskich. Od założenia do reformy H. Kollątaja (1588–1777)*, Kraków 1939–1947, s. 211–212, przyp. 1 „quo ad granities, provincias, lineas, signa et alia eiusmodi resolutet” (*Programma geographicum nobillissimae Iuventuti Academiae in Universitate Cracoviensi rethoricae scholae operam navanti... ad resolvendum proposita*, Kraków 1759).

¹⁰ H. Barycz, op. cit., s. 212.

¹¹ Ibidem, s. 216.

¹² AUJ, Dokumenty papierowe, sygn. 5943.

¹³ AUJ, rkps 1, s. 782–784. Ordynacja wizytacji szkół w Krakowie zaaprobowana została przez konwokację uniwersytecką w dniu 21 stycznia 1763 r.

¹⁴ *Methodus introspectiendi in mores et profectum literarium Iuventutis Academiae per Universitatis Rectorem a 1763 praescripta et demandata*, Kraków 1765.

¹⁵ AUJ, rkps 2, s. 32.

ni Krzȳnowski, Michał Czyrnicki, Jan Rygalski, K.F. Stęplowski, Józef Declos, Andrzej Lipiewicz, Stanisław Wadowski, Michał Mrugaczewski, Stanisław Fickiewicz, Jakub Niegowiecki, Józef Putanowicz¹⁶. Komisja opracowała pewne wnioski, które 2 marca 1769 r. przedstawił Jakub Marciszowski na ogólnym zebraniu profesorów, a to upoważniło go do napisania konkretnego projektu przeprowadzenia koniecznych zmian i ulepszeń¹⁷. Prace przerwano z powodu konfederacji barskiej, reformy dokonała dopiero Komisja Edukacji Narodowej.

Reformę przeszedł Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Krakowskiego, właściwym autorem ordynacji studiów tego wydziału w 1765 r. był Józef Putanowicz¹⁸. Zreformował on obok filozofii nauczanie przedmiotów matematyczno-fizycznych. Podzielił ich nauczanie na 4 klasy, m.in. klasa IV obejmowała geografię, hydrografię, chronologię, gnomikę oraz architekturę cywilną i wojskową. Ordynacja studiów przewidywała osobne wykłady historii filozofii, historii Polski i dzieje starożytne. Autor ordynacji zajął się metodą nauczania historii, napisał że kursy przedmiotów historycznych powinny być prowadzone metodą sokratyczną („via Socratica”), jako dla nich najbardziej odpowiednią¹⁹. Program z 1765 r. obowiązywał w Uniwersytecie do 1780 r., do reformy Hugona Kołłątaja²⁰.

Istnieje ścisły związek między reformowaniem Szkół Nowodworskich i Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Krakowskiego w zakresie programu nauczania historii i geografii. W Szkołach Nowodworskich po 1763 r. nie podejmowano konkretnych rozwiązań w zakresie nauczania historii, nauczano jej tak jak wcześniej. W „Ordynacji” J. Putanowicza znalazło się ważne na przyszłość postanowienie, że co pół roku będą się odbywały tzw. „convocationes boni ordinis” mające za zadanie wprowadzenie niezbędnych zmian i poprawek w organizacji Wydziału Filozoficznego²¹. Wprowadzone „Ordynacją” konwokacje „boni ordinis” odbywały się, podejmowano na nich istotne decyzje. Okazało się, że na wykładach historii Polski i historii filozoficznej było niewielu słuchaczy. By zwiększyć ich liczbę postanowiono 15 lipca 1765 r., za rektorstwa K.F. Stęplowskiego i dziekaństwa J.A. Putanowicza, znieść wykłady z tych przedmiotów w Szkołach Nowodworskich, gdyż uznano, iż stanowią one konkurencję dla Uniwersytetu²².

Zebrane i przedstawione informacje o nauczaniu historii i geografii w II poł. XVIII w. zachęcają do pogłębionych badań na temat nauczania tych przedmiotów w polskich szkołach i o ludziach, którzy się tym zajmowali. W nauczaniu histo-

¹⁶ Ibidem, s. 37–38.

¹⁷ Ibidem, s. 68.

¹⁸ *Statuta nec non Liber Promotionum Philosophorum Ordinis in Universitate Studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849*, edidit Josephus Muczkowski, Cracoviae 1849, s. CLXXXI–CXCIX (dalej: LP).

¹⁹ Ibidem, s. CLXXXVII „Si quae vero historica praelegi contigerit, in iis pertractandis via Socratica, eiusmodi materiae magis accommodata, erit incedendum”.

²⁰ M. Chamcówna, *Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Szkoła Główna Koronna w okresie wizyty i rektoratu Hugona Kołłątaja 1777–1786*, Wrocław 1957, s. 38, 44, 45.

²¹ LP, s. CXCVII.

²² AUJ, rkps 99, s. 7; M. Chamcówna, op. cit., s. 45.

rii zwracano uwagę na dwie ważne kwestie, na jej szczególne znaczenie oraz na metody i środki poglądowe, które można w nauczaniu zastosować. Z zagadnieniem środków poglądowych w nauczaniu historii wiąże się nauczanie geografii, która także, a może w zasadzie korzysta z podobnych środków co i historia. Tymi poczesnymi środkami były mapy i globusy.

W podanych informacjach odnoszących się do Szkół Nowodworskich i Uniwersytetu Krakowskiego najczęściej pojawiało się nazwisko Kazimierza Franciszka Stęplowskiego jako tego, który zabiegał o reformę nauczania i wychowania w szkolnictwie krakowskim. Zależało mu też na nauczaniu historii, na poglądowym przekazywaniu wiedzy z tego przedmiotu.

K.F. Stęplowski (Stemplowski), urodził się ok. 1700 r. w Poznaniu w rodzinie mieszczańskiej. Studia odbył w Uniwersytecie Krakowskim, uzyskując 5 kwietnia 1721 r. bakalaureat sztuk wyzwolonych, a 17 kwietnia 1723 r. magisterium i doktorat filozofii²³. Po studiach przez wiele lat pracował w koloniach akademickich Uniwersytetu Krakowskiego²⁴. W latach 1724–1726 był profesorem poetyki w kolonii w Białej Podlaskiej, od 1727 do 1729 roku dyrektorem kolonii w Chełmnie oraz nauczycielem poetyki i retoryki, w latach 1729/30–1732 prefektem Seminarium Duchownego Diecezji Poznańskiej i profesorem teologii w Akademii Lubrańskiego, a w l. 1733/34–1736 dyrektorem kolonii w Pińczowie. Pracując w koloniach nie zaniedbywał kariery uniwersyteckiej, dowodzi tego inkorporowanie go do Kolegium Mniejszego²⁵. Po powrocie do Uniwersytetu, w 1738 r. został inkorporowany do Kolegium Większego, wykładał wtedy filozofię na kursie fundacji Władysławskiego. W semestrze zimowym 1740/41, letnim 1741 i 1745 wybierany był dziekanem Wydziału Filozoficznego²⁶. Od 1746 r. rozpoczął pracę na Wydziale Teologicznym, prowadził tam kursy tzw. teologii sakramentalnej (dwuletnie), a także wykłady teologii scholastycznej i moralnej. W 1759 r. doktoryzował się z teologii. Przejście na Wydział Teologiczny miało szersze skutki, bo od 1749 r. był prefektem Seminarium Diecezjalnego w Krakowie, a następnie prefektem Seminarium Akademickiego. Posiadał probostwo św. Jakuba na Kazimierzu, probostwa w Olkuszu i Sieprawiu, był też dziekanem kolegiaty św. Floriana na Kleparzu. Był cenzorem ksiąg i egzaminatorem synodalnym. Piastował stanowisko prowizora Szkół Nowodworskich, burs Sisiniego i Śmieszkowskiej, Alumnatu Roszczewica. K.F. Stęplowski w latach 1762–1769 wybierany był 9 razy rektorem Uniwersytetu Krakowskiego²⁷.

W literaturze naukowej zwraca się uwagę na rolę K.F. Stęplowskiego w podejmowanych próbach polepszenia nauczania w koloniach akademickich. Dał temu wy-

²³ LP, s. 382, 384.

²⁴ Z. Ruta, *Nauczyciele kolonii akademickich Uniwersytetu Krakowskiego w XVIII wieku*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Krakowie, z. 32. Prace Historyczne IV”, Kraków 1968, s. 130, 135, 142, 160.

²⁵ *Słownik polskich teologów katolickich*, pod red. H.E. Wyczawskiego, t. IV, Warszawa 1983, s. 208.

²⁶ LP, s. 400, 401, 404.

²⁷ AUJ, rkps 99, s. 16.

raz w 1753 r. wydając podręcznik dla Szkół Nowodworskich *Logica incipientium*²⁸. Trzy lata później Uniwersytet wyznaczył K.F. Steplowskiego do zbadania stanu naukowego i materialnego kolonii w Poznaniu, Chełmnie (w których wcześniej pracował), Widawie, Gnieźnie i Wolborzu²⁹. Na konwokacji uniwersyteckiej w dniu 17 grudnia 1756 r. poinformował on o wynikach wizytacji; musiały być interesujące, skoro Uniwersytet podjął uchwałę o potrzebie przeprowadzenia podobnych wizytacji przynajmniej co trzy lata³⁰.

K.F. Steplowski zmarł 24 maja 1772 r. w 72. roku życia i 46. kapłaństwa. Pochowany został w kolegiacie św. Anny, gdzie znajduje się jego nagrobek. Jan Śniadecki napisał o nim, że w jego pamięci zapisał się jako „mąż pełen cnót i rzadkiej o sławę Akademii gorliwości”³¹. H. Kołłątaj wyróżnił jego książkę o logice i Marcina Świątkowskiego *Prodromus*, uznał, że są to dwa dzieła krakowskich filozofów zasługujące na pamięć³².

K.F. Steplowski za życia ustanowił fundacje dla Uniwersytetu Krakowskiego³³. Nie zostały dokładnie opisane z tej przyczyny, że nie był znany jego testament. Odnaleziony przeze mnie, ingrosowany 3 lipca 1788 r. testament K.F. Steplowskiego (informacje o nim przekazałem mgr Wandzie Baczkowskiej, która opracowuje biogram do Polskiego Słownika Biograficznego) wyjaśnia wiele ważnych zapisów, którymi nie będę się w tym opracowaniu zajmował³⁴. Mnie zainteresowała istotna dla nauczania historii i geografii część testamentu.

K.F. Steplowski testament napisał 31 maja 1769 r. mając 69 lat. Uzupełnił go dwukrotnie w 1769 r.: pierwszy raz 12 lipca, drugi – 12 października. W testamencie z 31 maja jest taka dyspozycja:

²⁸ Był to podręcznik logiki dla początkujących, stanowił postęp w porównaniu z dotychczas używanym podręcznikiem autorstwa Jakuba Górskiego. Wyrażał się on w ujęciu przedmiotu, w przejrzystym wykładzie, w ograniczaniu się do podawania najistotniejszych rzeczy, a pominięciu balastu mniej potrzebnych reguł i definicji. W. Tatarkiewicz nazwał K.F. Steplowskiego profesorem dawnego typu, gdyż napisał książkę scholastyczną, W. Tatarkiewicz, *Filozofia w Uniwersytecie Jagiellońskim od XVII do połowy XX wieku*, [w:] *Studia z dziejów Wydziału Filozoficzno-Historycznego Uniwersytetu Jagiellońskiego*, pod red. Sylwiusza Mikuckiego, Kraków 1967, s. 18–19. Na tę opinię zasłużył sobie wstępem do podręcznika *Apologia pro arte disputandi peripateticorum*, w którym wypowiedział się jako zdecydowany zwolennik filozofii scholastycznej, zwalczający filozofię „recentiorum” jako niezgodną z nauką Kościoła, wyrosłą na gruncie doktryny M. Lutra i J. Kalwina.

²⁹ AUJ, rkps 1, s. 632; Z. Ruta, *Szkoły tarnowskie w XV–XVIII w.*, Wrocław 1968, s. 137.

³⁰ AUJ, rkps 1, s. 637; Z. Ruta, *Szkoły tarnowskie...*, s. 137, przyp. 148.

³¹ J. Śniadecki, *Żywot literacki Hugona Kołłątaja z opisaniem Akademii Krakowskiej w jakim się znajdowała przed rokiem 1780*, wstępem i objaśnieniami zaopatrzył H. Barycz, Wrocław 1951, s. 38 (*Biblioteka Narodowa*, Seria I, nr 136).

³² H. Kołłątaj, *Stan oświecenia w Polsce w ostatnich latach panowania Augusta III (1750–1764)*, oprac. J. Hulewicz, Wrocław 1953, s. 69 (*Biblioteka Narodowa*, Seria I, nr 144).

³³ J. Michalewicz, M. Michalewiczowa, *Liber beneficiorum et benefactorum Universitatis Jagellonicae in saeculis XV–XVIII*, t. I, Kraków 1999, s. 685, nr 1275.

³⁴ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie, Acta episcopalia, t. 117, s. 318–342. Cytuję fragmenty ze strony 326, 327, 328, 329.

(s. 326) Jest summa na Droginią z Korzkwi³⁵ przeniesiona – 4000 ex censu tej J. X. Surowiecki³⁶ do śmierci powinien być żywiony, drwa zimie i insze większe potrzeby prowidowane. Post cuius fata, te dwieście złotych³⁷ mogą być obrócone na osobnego profesora dającego nauki większe, z geografii, z historii etc. dla naszych profesorów młodych, tamże in Seminario pro usu Universitatis educowanych³⁸; alias in casu: niech będzie obrócona pro interno decore ejusdem Seminarii, który ja sądzę być zawsze potrzebnym, a często odnawianym³⁹. [...] (s. 327) Summę 2000 z Boguchwałowic⁴⁰ zniósł summa darowaną przez J.X. Krzążnowskiego⁴¹, od której ta wieś powinna wypłacać sto zł⁴² i które dispo na gazety, a co od gazet zbędzie, schować ad cistam Seminarii. Te gazety dwa razy w tydzień zaraz po obiedzie na sali albo w szkole przed konferencją per modum rekreacji niech bywają czytane, cum observationibus geographicis, na mappach, etiam historią położenia miast, królestw w gazetach znajdujących się, ich rządów, religii, obyczajów etc., w insze zaś dni na takowejże rekreacji, gdy się gazety nie czytają, przypomnieć życie świętego czytane u stołu i zaraz na mappie pokazać miejsce urodzenia, nauk, wychowania, prac podjętych, (s. 328) śmierci, grobu etc., spodziewałbym się stąd non posttremam utilitatem subiectorum pro Universitatis usu educandorum, gdyż to się najbardziej do naszych profesorów reguluje, aliosque distinctiores, qui ibi educantur; będzie to honestissima educatio, i ten to professor pro educandis nostris subiectis tę pracę podejmować powinien za salarium supraspecificatum od 4000 na Drogini. Wikt zaś niech ma ex Roszczewiana fundatione⁴³. [...] Cista Seminarii, o której tu bywa mentio, już jest sporządzona, to jest specili z zamkiem i kluczykiem, w którym powinien być złożony registr perceptorum et expensorum tych prowentów co idą ad cistam, jakie są pro utensilibus, co zbędzie od gazet, albo te dwieście (s. 329) złotych, co na Drogini a s. c. 4000 jeżeliby nie był professor seorsivus do pomienionej edukacji, pro sartis tectis etc., z których prowentów powinny także kupować się mappy i insze instrumenta huic fini służące.

³⁵ Droginia, wieś, dawniej w pow. szczyrzyckim; Korzkiew, wieś, dawniej w pow. krakowskim.

³⁶ Jakub Antoni Józef Surowiecki s. Wojciecha, pochodził z diecezji krakowskiej, w Uniwersytecie Krakowskim immatrykułował się w semestrze zimowym 1723/24, bakalaureat sztuk uzyskał w 1725 r., a magisterium sztuk i doktorat z filozofii w 1727 r. W latach 1729/30–1736 był nauczycielem w Kolegium Lubrańskiego w Poznaniu, 1737/38–1739 dyrektorem kolonii w Chełmnie. *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. 5, editionem curavit Carolus Lewicki adiutus a Georgio Zathej, Cracoviae 1956, s. 15; LP, s. 386, 389; Z. Ruta, *Nauczyciele kolonii akademickich...*, s. 130, 160.

³⁷ *Cuius fata* – po śmierci J. Surowieckiego.

³⁸ Seminarium Diecezjalno-Akademickie, ul. Gołębia.

³⁹ K.F. Stęplowski znał potrzeby Seminarium, gdyż mieszkał w tym budynku.

⁴⁰ Boguchwałowice w ówczesnym Księstwie Siewierskim. *Siewierz. Czeladź. Koziegłowy. Studia i materiały z dziejów Siewierza i Księstwa Siewierskiego*, pod red. F. Kiryka, Katowice 1994.

⁴¹ Antoni Krzążnowski (ok. 1702 – 16 V 1789), dr teologii, proboszcz kolegiaty pod wezwaniem św. Floriana na Kleparzu, profesor Akademii Krakowskiej.

⁴² Procent od kapitału wynosił 5%.

⁴³ Adam Roszczewicz (Roszczewicz; zm. 12 II 1666), dr obojga praw, proboszcz kościoła parafialnego pod wezwaniem św. Mikołaja w Krakowie, archidiakon kolegiaty pod wezwaniem Wszystkich Świętych w Krakowie, profesor Akademii Krakowskiej. Być może chodzi tu o fundację z 1666 r. Zob. J. Michalewicz, M. Michalewiczowa, op. cit., s. 490, nr 869.

Ten interesujący dokument wymaga zastanowienia się nad realizacją jego postanowień. 200 złp czynszu od kapitału 4000 złp ulokowanego na Drogini miał otrzymywać osobny profesor kształcący młodych profesorów dopiero wtedy, kiedy przestanie korzystać z nich Jakub Surowiecki, czyli po jego śmierci. Profesor miał mieć nadto wikt z siedemnastowiecznej fundacji Adama Roszczewicza. A więc K.F. Stęplowskiemu chodziło o zatrudnienie i uposażenie nowego profesora. Młodzi profesorowie mieli być edukowani „in Seminario pro usu Universitatis”. Co to znaczy „in Seminario”? Czy to być może ufundowane przez Andrzeja Załuskiego w 1757 r. Seminarium Diecezjalno-Akademickie, a więc oddane pod zarząd Uniwersytetowi Krakowskiemu? Sądzić należy, że tak, bo jego organizację i potrzeby znał dobrze K.F. Stęplowski, gdyż był jego prefektem. Nadto w testamencie jest sporo zapisów na rzecz budynku i jego wyposażenia. I druga trudna do jednoznacznego zinterpretowania wątpliwość zawarta w sformułowaniu „pro usu Universitatis educowanych”. Seminarium duchowne przy Uniwersytecie powołano po to, by kształciło młodzież szlachecką na potrzeby Kościoła, a K.F. Stęplowskiemu chodziło o kształcenie w geografii i historii młodych profesorów, a więc na potrzeby Uniwersytetu i chyba polskiego szkolnictwa, a jeżeli już nie całego szkolnictwa, to przynajmniej kolonii akademickich.

Autor cytowanego tu fragmentu testamentu zabezpieczył 100 złp na gazety, a co nie zostanie na nie wydane, miano schować do skrzynki w seminarium. Tę resztę, jak i nie wydane 200 złp na osobnego profesora nauczającego geografii i historii należało przeznaczyć na naprawę dachu seminarium i inne rzeczy. Z wymienionych pieniędzy miały być też kupowane mapy i inne instrumenta służące do nauczania geografii i historii.

Z zabezpieczeniem podstaw finansowych na środki do nauczania szły w parze wskazówki metodyczne, jak je wykorzystać, by w pogłówny sposób i metodycznie nauczać geografii i historii. Z dwóch źródeł mógł korzystać K.F. Stęplowski wydając odpowiednie wskazówki metodyczne: z doświadczeń własnych w zakresie nauczania tych przedmiotów w Szkołach Nowodworskich i Uniwersytecie oraz w kolegiach pijarskich zreformowanych przez Stanisława Konarskiego. Na pewno w Collegium Nobilium i kolegiach pijarskich program nauczania był zdecydowanie szerszy, przepisy co do podręczników rozbudowane, ale niektóre sformułowania zawarte w „Ordynacji wizytacji apostolskiej dla polskiej prowincji Szkół Pobożnych” są zbieżne z zapisem K.F. Stęplowskiego, np. „Czytanie gazet i rozmowa o nich przy stole”⁴⁴.

⁴⁴ S. Konarski, *Pisma pedagogiczne*, s. 294.

Kazimierz Franciszek Stęplowski on History Teaching

Abstract

Kazimierz Franciszek Stęplowski (1700-1772), a teacher in the academic colonies, professor and nine-time Rector of the Cracovian University contributed to popularising history teaching. In 1762, in the project on improvement of Nowodworski Schools, he limited the number of Latin poets on the reading list in order to extend history teaching, which in the two lower grades, according to him should be lectured in Polish. In 1769, he established foundations for the Cracovian University, one of which concerned teaching history as a school subject. His resolutions were included in the last will prepared on May 31st, 1769. He settled the financial basis of the foundation, and allotted part of the income received from rent of the principal sum for a separate post of the teacher of history and geography, and for newspapers to be read twice a week, whereas the received information on countries and cities was to be indicated on maps, and to expand knowledge on political systems, religion, customs and history. On days without press reading, there should be a reading on the lives of saints, map reading of their places of birth, education, conduct, work and tomb. Kazimierz Stęplowski combined teaching of history with geography and presented didactic clues that were based on visual teaching of those subjects.